

Nallino'nun da eserin neşirleri hakkında bir makalesi bulunmaktadır ("Le varie edizioni e stampe della Ğamharat As'âr al-'Arab", RSO, 1931-1932, XIII, 334-341).

Daha önce bazı bölümleri çeşitli eserlerin içinde neşredilen *Cemheretü eş'âri'l-'Arab* (Sezgin, II, 57; *Cemhere* [nşr. M. Ali el-Hâşimî], I, 81) ilk defa Saîd Anton Ammûn tarafından müstakil olarak yayımlanmıştır (Bulak 1308/1890). Diğer başlıca neşirleri şunlardır: Kahire 1331, 1345; Beyrut 1383/1963; I-II, Kahire 1387/1967 (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî); Dimaşk 1398/1978; I-II, Dimaşk 1406/1986 (nşr. Muhammed Ali el-Hâşimî); Beyrut 1406/1986 (nşr. Ali Fâûr). Ahmed Hattâb 1383 Beyrut ve 1387 Kahire neşirlerini inceleyerek aralarındaki farkları "Cemheretü eş'âri'l-'Arab beyne tab'ateyn" adlı makalesinde göstermiştir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemheretü eş'âri'l-'Arab* (nşr. Ali Fâûr), Beyrut 1406/1986, nâşirin girişi, s. 5-11; a.e. (nşr. Muhammed Ali el-Hâşimî), Dimaşk 1986, I-II; Süyûtî, *el-Müzhîr*, II, 480; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hzânnetü'l-edeb* (Bulak), I, 10, 61; Mehmed Fehmî, *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, İstanbul 1332, s. 301-304, 561-563; Serkîs, *Mu'cem*, I, 313; Brockelmann, *GAL*, I, 19; Blachère, *Târîhu'l-edeb*, s. 169-182; C. Zeydan, *Âdâb*, II, 72, 415; Sezgin, *GAS*, II, 56-57; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *Şu'arâ ve devâvîn*, Beyrut 1978, s. 210-212; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, II, 300-302; Ma'a'l-Mektebe, s. 261-263; T. Nöldeke, "Einige Bemerkungen über das Werk Ğamharat as'âr al-'Arab", *ZDMG*, XLIX (1895), s. 290-293; Mustafa Cevâd, "Mü'ellif Cemheretü eş'âri'l-'Arab", *MMİr*, VII (1960), s. 175-196; Ahmed Hattâb, "Cemheretü eş'âri'l-'Arab beyne tab'ateyn li-Ebî Zeyd el-Kureşî", *MMMA* (Küveyt), XXVIII/2 (1984), s. 653-670; Ch. Pellat, "Abû Zayd al-Kurashî", *El² Suppl.* (İng.), s. 38-39.

M. SADI ÇÖĞENLİ

CEMİL

(bk. CEMÂL).

CEMİL

(جميل)

Ebû Amr Cemil b. Abdillâh
b. Ma'mer el-Uzrî
(ö. 82/701)

Yazdığı aşk şiirleriyle
meşhur olan Arap şairi.

Hicaz'da Vâdilkurâ'da doğdu. Hayatına dair fazla bilgi yoktur. Amcasının kızı Büseyne hakkında söylediği aşk şiirleriyle şöhret kazandığı için ona nisbetle Cemilü Büseyne diye tanınmıştır.

Cemil, Büseyne'ye küçük yaşta âşık oldu, büyüdüğünde de onunla evlenmek istedi. Ancak Büseyne'nin ailesi, daha önce kızları hakkında gazel söyleyerek -o zamanki Arap âdetine göre- aileyi küçük düşürdüğü için kızlarının Cemil'le evlenmesine karşı çıktı ve Büseyne'yi yine aynı kabileden olan Nübeyh b. Esved adında biriyle evlendirdi. Fakat Cemil'in Büseyne hakkında gazel söylemeye ve onunla gizli gizli buluşmaya devam etmesi üzerine ailesi Cemil'i Medine Valisi Mervân b. Hakem'e şikâyet etti, o da bu işi Vâdilkurâ Valisi Decâce b. Rib'tye havale etti. Decâce Cemil'i ölümle tehdit edince Cemil dayıları olan Cüzâm kabilesinin bulunduğu Yemen'e kaçtı. Ancak Büseyne'nin ailesinin hayvanlarına otlak aramak için Suriye'ye göç ettiğini duyunca peşlerinden Suriye'ye gitti, oradan tekrar Vâdilkurâ'ya döndü. Burada da Büseyne ile buluşmaya devam edince Decâce b. Rib'i öldürülmesine izin verdi. Bunun üzerine Cemil Mısır Valisi Abdülazîz b. Mervân'ın yanına giderek onun hakkında kasideler söyledi. Burada kendisine bir ev verildi, fakat kısa bir süre sonra öldü.

Cemil'in hepsi de Büseyne ile ilgili olan şiirleri, Arap şiirinin İran şiirinin etkisine girmeden önceki en güzel ve en içli örneklerinden sayılır. Bu konuda Ömer b. Ebû Rebîa'dan sonra bütün çağdaşlarından daha başarılı kabul edilir. Aynı zamanda Hüdb b. Haşrem'in şiirlerini daha sonraki nesillere nakleden Cemil, Büseyne'ye âşık olmadan önce ve sonra söylediği şiirlerindeki muhayyile gücü, ifade sadeliği ve samimi duyguları sayesinde platonik aşkı terennüm eden Arap şairleri arasında en çok şöhrete kavuşanlardan biri olmuştur. Şiirlerinin bestelenip terennüm edilmesi de bu özellikleri sebebiyledir. Cemil'in şiirleri şair Küseyyir tarafından nakledilmiştir. Bunlarda medih, hiciv ve fahr konuları bulunmakla beraber onu şöhrete kavuşturan şiirleri, sevgiliyle arasındaki aşkı platonik anlamda işleyen gazelleridir.

Kaynaklarda daha önce derlenmiş veya günümüze kadar gelmiş bir divanından söz edilmemekle beraber Beşîr Yemût (Beyrut 1934), F. Gabrieli (Roma 1938-1940), Hüseyin Nassâr (Kahire 1958), Butrus el-Bustânî (Beyrut 1966) ve Mehdi Muhammed Nâsirüddin (Beyrut 1987) gibi bazı araştırmacılar antoloji ve biyografik kitaplarındaki dağınık şiirlerini bir araya getirerek *Dîvânü Cemil* adıyla yayımlamışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Cumahî, *Fuḥlû's-şu'arâ*, II, 669-675; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, I, 434-444; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, VIII, 90-154; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, VIII, 8-23; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 366-371, 436-439, 480-482; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hzânnetü'l-edeb*, I, 396, 398; Brockelmann, *GAL*, I, 48; *Suppl.*, I, 78-79; Blachère, *Târîhu'l-edeb*, s. 776-781; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, I, 110-118; Sezgin, *GAS*, II, 406-407; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *Şu'arâ ve devâvîn*, Beyrut 1978, s. 94-95; Butrus el-Bustânî, *Üdebâ'ü'l-'Arab*, Beyrut 1979, I, 286-292; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, I, 478-482; C. Zeydan, *Âdâb*, s. 279-281; Ziriklî, *el-Mûcezz fi'l-edebi'l-'Arabî ve târîhih*, Beyrut 1985, I, 471-478; a.mlf., *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*, Beyrut, ts. (el-Matbaatü'l-Bûlisiyye), s. 248-250; Akkâd, *Cemil Büseyne*, Kahire, ts.; Sevki Dayf, *Târîhu'l-edeb*, II, 367-369; A. Schaade, "Cemil", *IA*, III, 88-89; F. Gabrieli "Djamil", *El²* (İng.), II, 427-428.

ALİ ŞAKİR ERGİN

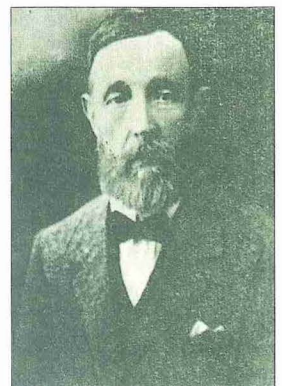
CEMİL el-AZM

(جميل العظم)

Cemil b. Mustafâ el-Azm
(1873-1933)

Suriyeli edip, şair ve gazeteci.

İstanbul'da doğdu. Ailesi aslen Konyalıdır. IV. Murad zamanında (1623-1640) Suriye'ye yerleşen ailenin bilinen ilk atası Kemik (Azm) Hüseyin'e nisbetle bu aileye mensup olanlar "el-Azm" lakabını kullanmışlardır (bk. AZMZÂDELER). Beş yaşında iken babasını kaybetti. Bunun üzerine ailesiyle birlikte Şam'a taşındı ve orada okudu. Arapça'nın yanı sıra Türkçe ve Farsça öğrendi. Şam, Adana, İstanbul ve Beyrut'ta çeşitli resmî görevlerde bulundu. 1912'de aylık *el-Beşâ'ir* dergisini çıkardı. Dergi on bir sayı devam etmiştir. İstanbul'da yayımlanan *el-Ma'lûmâtü'l-'Arabiyye* adlı gazetenin bir süre nâşirliğini yaptı. *el-Mecmau'l-ilmiyyü'l-Arabî bi-Dimaşk*'a üye seçildi. Çeşitli dergi ve gazetelerde makale ve şiirler yazdı. 15 Kasım 1933'te Şam'da

Cemil
el-Azm

öldü. İyi bir hattat olan Cemil el-Azm yazma eserlere çok meraklıydı. Aynı zamanda bunların ticaretini de yapıyordu.

Eserleri. Cemil el-Azm'in yarım kalmış çeşitli edebî çalışmaları dışındaki önemli eserleri şunlardır: 1. *‘Ukûdül-cevher fi terâcimi men lehüm hamsûne taş-nifen fe-mî’e fe-ekşer*. Müslüman ve antik Yunan bilginlerinden kırk âlimin biyografisini ve alfabetik olarak eserlerini ihtiva eden iki ciltten ibaret bu kitabın I. cildi Beyrut'ta basılmıştır (1326). Daha hacimli olan II. cildi ise henüz yayımlanmamıştır. 2. *Tercemetü ‘Osmân Bâşâ el-Ğâzî* (İstanbul 1315). Gazi Osman Paşa hakkında bir monografidir. 3. *es-Sırrü'l-maşûn zeylû Keşîf-zunûn*. Müellif bu esere *el-İstâr ‘anil-‘ulûm ve'l-esfâr* adıyla yazdığı 1000 sayfalık mukaddimede muhtelif ilimler, ünlü yazarlar ve eserleri hakkında bilgi vermiştir. Mukaddimeyi *el-Beşâ'ir*'in 7 ve 8. sayılarında yayımlamaya başlamış, fakat derginin kapanması üzerine devamı neşredilmemiştir. 4. *Tefricü's-şidde fi taşfiri'l-Bürde* (İstanbul 1313). Bûsîrî'nin tanınmış *Kaşidetü'l-bürde*'sinin şerhidir. 5. *el-Mâzî ve'l-hâl*. Kânûn-ı Esâsî'nin ilânından sonra Osmanlı idaresindeki halklara dair yazdığı bir risâledir (1326).

Cemil el-Azm şu eserleri de neşre hazırlamıştır: *Tahbîrül-muvaşşîn fi't-tâ'bir bi's-sîn ve's-şîn*. Fîrûzâbâdî'nin dil ile ilgili bu eserinin bir kısmını *el-Beşâ'ir*'de yayımlamış, daha sonra tamamını kitap halinde neşretmiştir. *Halku'l-insân*. Ebû'l-Hasan Saîd b. Hibetullah'ın (ö. 495/1101) tıbbî dair olan bu eserinin bir kısmını *el-Beşâ'ir*'de yayımladıktan sonra tamamını kitap halinde neşretmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Serkis, *Mu'cem*, II, 1341-1342; Brockelmann, *GAL Suppl.*, III, 427-428; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mû'ellifîn*, III, 161; Ziriklî, *el-A'âm* (Fethullah), II, 138-139; Abdülkâdir Ayyâş, *Mu'cemü'l-mû'ellifîne's-Sûriyyîn fi'l-ğami'l-ışrîn*, Dimaşk 1405/1985, s. 357; Muhammed Abdüllatif Sâlih el-Ferfûr, *A'âmü Dimaşk*, Dimaşk 1408/1987, s. 64-65; İsmâ İskender el-Ma'lûf, "el-Merhûm Cemil Bek el-'Azm", *MMİADm*, XIV/1 (1936), s. 56-61.

AZMİ YÜKSEL

CEMİL BEY, Tanbûrî

(ö. 1916)

Ünlü Türk virtüözu ve bestekârı.

İstanbul'da Molla Gürânî semtinde doğdu. Babası eski İskodra vali muavini ve Beyoğlu Ceza Mahkemesi üyelerinden Mehmed Tefvik Bey, annesi Zihni-

yâr Hanım'dır. Doğumuyla ilgili olarak oğlu Mesut Cemil 1873 yılını, İbnülemin ve Rauf Yektâ 9 Mayıs 1871 tarihini vermektedir. Başbakanlık sicil defterlerindeki hal tercümesinde ise 17 Eylül 1872 tarihi görülmektedir.

Üç yaşında iken babasının vefatı üzerine amcası Refik Bey'in himayesi altında ilk öğrenimini mahalle mektebinde tamamladı. Rüşdiyeden sonra birer yıl Hamidiye Ticaret Mektebi ile Mekteb-i Mülkiyye-i Şâhâne'de okudu, ancak ikisini de bitiremedi. Ayrıca özel hocalardan Fransızca dersi aldı. Müsikideki ilk bilgilerini bu sıralarda ağabeyi Ahmed Bey'den edindi. Kemânî Aleksan Ağa'dan Hamparsum ve Batı notasını öğrendi. On beş yaşında iken tanbura başladı ve iki yıl gibi kısa bir sürede kendini tanıtmayı başardı. Bu arada Tanbûrî Ali Efendi ile tanıştı; ondan genel müsiki bilgileriyle klasik mektebin esas karakterine ait incelikleri öğrendi. Yirmi yaşına doğru kemençe, lavta ve viyolonsel de de virtüözlüğünü kabul ettirdi. 19 Ekim 1892'de Bâbiâli Tercüme Kalemî'nde mülâzım olarak göreve başladiysa da bu çok kısa sürdü, 2 Kasım'da Hariciye Nezâreti Umûr-ı Şehbenderî Kalemî kâtipliğine geçti. Daha sonra bu görevde başkâtipliğe yükseldi ve kendisine II. Abdülhamid tarafından ikinci rütbe Mecîdî nişanı verildi. II. Meşrutiyet'ten sonra Hariciye'deki görevinden kendi isteğiyle ayrıldı ve 1912'de açılan Dârü'lbedâyî'nin müsiki bölümünde bir müddet hocalık yaptı. Oğlu Mesut Cemil'in bildirdiğine göre 28 Temmuz, İbnülemin'e göre ise 5 Ağustos 1916 tarihinde Aksaray'daki evinde vefat etti ve Merkezefendi Mezarlığı'na defnedildi. Ancak bugün mezarının yeri bilinmemektedir.

Eline aldığı herhangi bir sazı kısa bir müddet sonra çalabilmesiyle tanınan ve

Tanbûrî
Cemil Bey

Türk müsiki tarihinin en büyük tanbur virtüözlerinden olan Cemil Bey besteciliği, icracılığı ve teknik katkılarıyla Türk müsikisine büyük eserler sunan bir sanatçıdır. Uygulanan teknikle elde edilen değişik icra biçimleri onu çok ilgilendirmiş ve saza âdeta bir kişilik kazandırmıştır. Resmî görevinden ayrıldıktan sonra kendini tamamen müsikeye vermiş, kimseden düzenli bir şekilde ders almasına rağmen tanbur, lavta, kemençe, ud ve viyolonsel aynı derecede maharetle çalmıştır. Zamanın tanbur tavrını temelinden değiştirerek daha hareketli, canlı bir üslup ortaya koymuş ve bu hususta Türk müsikisinde yeni bir çığır açmıştır. Bu arada tanburu bazan viyolonsel gibi kemençe yayı ile çaldığı gibi lavtay da tanbur tekniğiyle çalarak bu saza daha ince bir üslup getirmiştir. Eskiden sadece kaba sazda kullanılan kemençeyi ince sazda da kullanılabilecek bir icra düzeyine kavuşturan Kemençeci Vasil'in (Vasilaki) taksim ve peşrev tavrından çok faydalanmış, onunla birlikte bu sazın iki klasik virtüözünden biri olmuştur. Notalarını genellikle Hamparsum ile yazar ve Türk müsikisi nağmelerinin tesbit ve muhafazası hususunda Hamparsum notasının Batı notasına nisbetle daha değerli olduğunu söylerdi.

Cemil Bey, ilk defa duyduğu bir eseri hemen ezberine alabilecek derecede hassas bir kulağa sahipti. Bestelediği saz eserleri ve sözlü eserlerle devrinin önemli üstatları arasında yer almış, taksimleriyle de büyük bir bestekâr olarak Türk müsikisinde bu formu ihya edip ona müstakil bir hüviyet kazandırmıştır. Kovanlara ve taş plaklara doldurduğu taksimler, gerek teknik gerekse perde ve aralıklardaki müzikalite bakımından kendinden sonraki sâzenelere örnek teşkil etmiştir. O zamana kadar çok az sayıda sanatçıda görülen, yepyeni öğelerden kurulu müsiki cümleleriyle ve büyük bir ustalıkla çeşitli sazlarla meydana getirdiği müsiki, dönemin en dikkate değer eserleridir. Onun için "geleneğin dışına taşmış, kabına sığmayan bir sanatkar" denilebilir.

Peşrev, saz semâisi, longa, oyun havası ve şarkı formunda kırka yakın eser besteleyen ve sahip olduğu romantik ruh yapısı bütün eserlerinde hissedilen Cemil Bey'in, Türk müsikisinin bu formlardaki seçkin eserlerinden olan peşrev